

בדבר מדידת חום בשבת ויו"ט

יפודות האיפור:

מדידה בשבת; אסור רפואה בשבת.

יפודות היתר:

כל מדידה היא מדרבנן זולת מדידה במחתך, כשמתכוין ומקפיד על המידה, שאז האיסור מן התורה (רמב"ם, הלכות יום־טוב, פרק ד' הלכה כ"א; שולחן ערוך, אורח חיים, סימן שכ"ג).

התוספות (שבת קכ"ו) הסבירו, שאיסור מדידה אינו אלא משום עובדא דחול. מדובר שם על מדידה לצרכי הבית, ואם כן מדידה ע"י מדחום הוא רק חומרא בעלמא.

וכיון שהמדובר בחולה, אף שאין בו סכנה, הרי זה נחשב כמדידה של מצוה. ומטעם אסור רפואה, גזירה שמא ישחוק סממניו, לא שייך כאן, שאין המדידה עצמה רפואה.

מסקנה:

"פשוט שמותר אף מדידה גמורה, כשאין בה משום מחתך... ואסור להחמיר במדידת מדחום, שאין בה חשש אסור ממש".

(שו"ת אגרות משה, חלק אורח חיים, חלק א' סימן קכ"ח).

מקורות נוספים:

שו"ת מנחת יצחק, ח"ג סי' קמב; שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' י'; שם, ח"ב, סי' מ"ד, אות ה'; נועם, כרך ג' שער ההלכה עמ' 9; שמירת שבת כהלכתה, מהד' חדשה, פ"מ, ס"ב; שו"ת חלקת יעקב, ח"ג, סי' כ"ד; שו"ת משנה הלכות, סי' מ"ט; שו"ת מהגר"י שטייף, סי' קכ"ג; מאורי אש, דל"ג, ע"ב; שו"ת באר משה, ח"ב, סי' כ"ב וח"ו, סי' נ"ו; הלכה ורפואה, ח"א, עמ' קיג.

הערת העורך: ביחס למדידת חום ע"י גלאי־חום — ראה: ספר אסיא ד', עמ' 72 — 108, ונשמת אברהם, ח"א, ח"ב, סי' שו, אות ב.

ברופא — אם מותר ליסע לבי"ח הרחוק ממנו בשבת ויו"ט

"פשוט, שאם יש שם ודאי חולה מסוכן ורוצה דוק ברופא זה, שאם הוא כבר בביתו מותר לו ליסע לשם ולחלל שבת בכל הצריך למהר ביאתו לשם".

אכן, אם ידע מראש בערב שבת, שיצטרך לבקר חולה בשבת בבית־החולים, מחוייב הרופא להשאר ללון באיזה בית הסמוך לבית חולים. וגם אם יצטרך לשלם עבור זה דמי שכירות — אין להתיר לו לבוא לביתו, שיביאנו זה לחלול

שבת. ואם אין אפשרות ללון בסביבות בית החולים, ישתדל ללון בבית החולים עצמו. למרות שלא יהא לו שם יין לקדוש וסעודה חשובה לכבוד שבת, אין לדחות איסור מלאכת שבת עקב כך.

אם סדורים אלה אינם ניתנים לבצוע, מותר רק באחד משלשת התנאים הבאים: אם אין שם רופא אחר, אם קראו לו במיוחד, או שהחולה רוצה אותו במיוחד, כי לא מכל רופא וזכה אדם להתרפא והמונע עצמו מלרפא הרי זה שופך דמים. אבל בלאו הכי אסור לו לנסוע מיזמתו הפרטית.

(שו"ת אגרות משה, חלק אורח חיים, חלק א' סי' קל"א)

מקורות נוספים:

שו"ת מלמד להועיל, חאו"ח סי' נ"ה; שו"ת חת"ס, חחו"מ סי' קצ"ד; שמירת שבת כהלכתה, פ"מ, ס"נ-ס"ג; תחומין, ג, עמ' 38; הלכה ורפואה, ג, עמ' נג ועמ' עג; שו"ת אג"מ, חאו"ח, ח"ד, סי' ע"ט-פ'; ספר אסיא ד', עמ' 60 - 71; שו"ת ציץ אליעזר, ח"א, סי' ל"ט.

בעיית הכתיבה בשבת

בחוברת "הלכה למעשה", היוצאת לאור ע"י מכון מדעי טכנולוגי לבעיות הלכה, מובא בירור מעשי והלכתי בקשר לבעית הכתיבה בשבת. בעיה זאת חיונית בשטחי פעולה שונים בחיינו ובין השאר גם בבתי החולים. בשני מאמרים בחוברת הנ"ל מובא תאור של שיטות שונות, שתיעשנה על פי דרישות ההלכה מצד אחד ותהיינה מהימנות ומעשיות מאידך.

"כתב סתר בשבת"

הדיון סובב סביב 2 שיטות:

א. שיטה כימית.

ב. שיטה אופטית.

הצד השווה שבשיטות הנ"ל הוא, שהכתב אינו נראה לעין בעת הכתיבה, אך ניתן לפענח באמצעים שונים.

השיטה הכימית:

כתיבה במים, או בלחץ העט ללא כל חומר והכנסת גליון כתיבה זה לתיבה מלאת אדי יוד. עם הוצאת הגליון יבלוט הכתב למשך כחצי שעה ואח"כ ה"גלוי" לא יתקיים עוד. אפשר גם לחזור על התהליך. אפשר לפתח שיטות גילוי שונות באותו עקרון, אבל עם וריאציות, שיבטלו בעיות הלכתיות כמו, "כתב המתקיים" (לקצר את זמן ה"גלוי"), או צביעת הנייר ועוד.

לכתוב בחומר, שצבעו בדיוק כצבע הגיר, אבל בעל תכונות פלורסצנטיות, אשר תוך הקרנה בקרני אולטרא-סגול יפלטו אנרגיה בצורת אור הנראה לעין למשך זמן קצר ביותר, אך מספיק לקריאה. זהו למעשה תהליך פיסיקלי ולא כימי. היתרון בשיטה זאת הוא הצורך של "אינו ניכר" עם "אינו מתקיים".

מבחינה הלכתית:

הבעיות העיקריות הן: כתיבה בלתי ניכרת, אך ניתנת לפענוח באמצעים שונים, מה דינה לעיני שבת: מדאורייתא, מדרבנן? גילוי כתב סתר באופן כימי, היש בו משום כותב או כל חשש איסור אחר? קריאת כתב סתר באמצעים אופטיים, היש בו איסור?

הבירור ההלכתי מובא בראשי פרקים וציוני מקורות בלבד. הבעיות, שנדונו במסגרת הבירור ההלכתי הן:

א. כתב שנבלע ואפשר להפליטו היחשב דינו כדבר המתקיים? מהסוגיא בגיטין, י"ט, ב' משמע, שנחשב "מתקיים", לעומת זאת לדעת ה"ח (טור, אבן העזר, סימן קל"ה) אין מסוגיא זו ראייה.

ב. כתב שאינו ניכר מתחילתו, החל בו האסור מדאורייתא? אין דרך כתיבה בכך. מחלוקת אם כתב בלוע — הינו כתב או לא.

ג. הגדרת כתב שאינו ניכר — דיני תורה תלויים בחוש טבעי ולא באמצעים מלאכותיים. נראה שכתב הניכר בקושי רב אינו כתב.

ד. כתיבה בלתי ניכרת — האם אסורה מדרבנן?

בענין גילוי כתב סתר בשיטה הכימית — מובאות שיטות האחרונים האם יש בזה איסור דרבנן או לא, והדיון הוא סביב הבעיה אם שפיעה היא בכלל כתיבה, כמו שופך דיו על גבי סיקרא, וכן עקב העובדה, שכאן הכתיבה נעשית בבת-אחת ולא אות אחר אות.

אסורים נוספים היכולים להיות קשורים בגילוי כתב סתר הם — מלאכת צובע ומלאכת מכה בפטיש. ביחס לצובע — האיסור הוא במתכוין לצביעה ולא להכרת הצורה, וביחס למכה בפטיש — אין מכה בפטיש לשעה.

ביחס להקרנה על גבי אותיות סמויות — אם זה נחשב כדבר כתוב — מובא דיון מצד הדין של הסרת שעה מע"ג כתב, אולם ההקרנה אינה כהסרת שעה ולכאורה אין אסור בדבר.

„לוח לציון נתונים בשבת“

כנסיון ראשון פתחו במכון הטכנולוגי ה"ל לוח אלומיניום גדול, אשר על גביו חרותים נתונים שונים כגון: חום, דופק, כלכלה, תרופות, יציאות והוראות שונות.

הסימון נעשה ע"י „שעונים" השקועים בלוח. מחוגי השעון מסמנים את הנתון הרצוי. השעון נלחץ כלפי מעלה ע"י קפיץ, הקבוע מאחוריו ובכך נקבעת יציבותו. סבובו נעשה ע"י לחיצה על פניו ובכך משתחרר הוא מאחיזתו בפני הלוח. לשיטה זאת שתי חסרונות: א. יזקר גדול. ב. בזבוז מקום. על כן הוחלט לייצר לוחות מפלסטיק כדלקמן: כל לוח בגודל 25×35 ס"מ, אשר יכיל 12 פסים בולטים, אשר עליהם ירשמו הנתונים לציון. מצד כל פס — 2 ערוצים — סך הכל 24 ערוצים. בערוצים אלו ינועו גררות. הערוצים משוננים לכל אורחם וכנגדם — בגררות — חריצי שיניים בהתאמה ל„התאחות" הודית. כך שאפשר ל„מייך" את הנתונים הקבועים על הפסים בעזרת הגררות — לפי הכמות, המידה וכד'. המערכת מורכבת על בסיס פלסטי ומצויים בו חרירים ונקבים שונים, אשר ישמשו לסימונים בלתי סטנדרטיים ע"י נעיצת מסמרי פלסטיק שונים.

השאלה העיקרית מבחינה הלכתית היא, האם מותר להוסיף דבר, הכתוב מראש, למשפט ערוך, וע"י כך יושלם המשפט כולו, כגון בבית החולים כתובים פרטים רפואיים שונים ע"ג טבלה וחסר רק שמו של החולה. האם יש בהוספה זאת בשבת משום „כותב"?

ביתר פירוט גידונו שלוש שאלות משניות:

א. האם יש בצירוף אותיות הכתובות מראש לתיבה משום כותב?

ב. מה דין צירוף תיבה שלמה למשפט ערוך?

ג. היש בהדבקת נייר ע"ג לוח מתכתי-וכי"ב משום מלאכת תופר?

לבסוף מובא דיון להיתר, כאשר ההדבקה נעשית לזמן מוגבל ונועדה להתרה.

הערת העורך: ראה עוד ב"תורה ומדע", ג', חוב' ב', תשל"ג, עמ' 47 — 56; וראה בספר אסיא ד', תשמ"ג, עמ' 129 — 138 ביחס לפתרון בעיית הכתיבה בעזרת מחשבים ושם, עמ' 118 — 128 ביחס לפתרון הבעיה בעזרת רשם-קול.

בדיני כתיבה בשבת

השאלה:

א. האם מותר לומר לנכרי לכתוב בשבת עבור חולה, שסובל ממחוזשים קלים שאינם בגדר חולה שאין בו סכנה?

ב. האם מותר לומר לנכרי לכתוב בשבת תרופות לחיזוק הגוף?

ג. האם מותר לכתוב בשבת אישור רפואי לצורך תשלום ע"י קופת-חולים?

תשובה :

לדעת רוב הפוסקים — כתיבה בשבת בכל לשון אסורה מן התורה ואין להתיר לומר לנכרי לכתוב בשבת, מכיון שזה אסור מדין שבות של אמירה לנכרי באיסור דאורייתא.

להנה קיימים מספר מצבים, שהתירו הפוסקים אמירה לנכרי בשבת, כגון במקום שיש מקצת חולי, הפסד גדול, צער הגוף או מצוה. ואם-כן המצבים המתוארים בשאלה לא כלולים בהיתרים אלו — ולכן אסור לומר לנכרי לכתוב בשבת לצרכים אלו.

ובדאי שיש לאסור הכתיבה לצורך החזר כספי, שאין בו שום צער הגוף או החולי.

לדעת המחבר יש לאסור גם אם אמר הרופא לנכרי בערב-שבת שיכתוב בשבת באופנים המתוארים בשאלה.

מסקנה :

"וע"כ גלפע"ד בכל ג' השאלות הרשומים למעלה להחמיר... ומחוייבים לעשות כל טעדיקי שבעולם, שלא יבואו לאיסור אמירה לעכו"ם שבות באיסור כתיבה, אשר איסור זה דאורייתא".

(שאלות ותשובות שאילת משה, חלק אורח-חיים, סימן ח').

מקורות נוספים :

שו"ת מים חיים, סי' קכב; שו"ת קול מבשר ח"א, סימן מ"ה-מ"ו; שביתת הים, פי"א, אות ב'; ועוד.

טפול רפואי בשבת, לחולים שאינם בני-ברית

השאלה:

האם מותר לחלל שבת כדי לרפא גוי? אם מותר — אלו איסורים הותרו — דרבנן או גם דאורייתא?

תשובה :

יסוד האסור : מהמבואר במסכת עבודה זרה, כ"ו, א', והנפסק בשולחן ערוך, אורח חיים, סימן ש"ל, סעיף ב': „עובדת גלולים, אין מיילדין אותה בשבת, אפלו בדבר

שאינו בו חלול שבת". ובמשנה ברורה, שם, סק"ח כתב תוכחת מגולה וזה לשונו: "ודע, דהרופאים אפילו היותר כשרים, אינם גוהרים בזה כלל, דמעשים בכל שבת, שנוסעים כמה פרסאות לרפאות עובדי כוכבים וכותבין ושוחקין סממנים בעצמן ואין להם על מה שיסמכו, דאפילו אם נימא, שמותר לחלל שבת באיסור דרבנן משום איבה בין העו"ג, (אף דגם זה אינו ברור, ע' בפרי מגדים) איסור דאורייתא בודאי אסור לכולי עלמא ומחללי שבת גמורים הם במזיד, השם ישמרנו".

יסודות ההיתר:

א. בתנאי, שמתנה הרופא בקבלת רשיונו, כתוב שיטפל בכל חולה בכל מצב, ושאם לא ימלא תנאי זה, יוכלו להעבירו מתפקידו;

ב. אי הטפול בגוי יביא לשנאה חמורה כלפי היהודים.

באיסורי דרבנן:

החתם סופר, חלק חושן-משפט, סימן קצ"ד מסיק בדעת הרמב"ם, שדוקא ליילד בן לעבודה זרה, שזה איסור חמור — אסור, אבל לרפאות אותם דלא חמור כל כך, אין להחמיר, גם אם יש ברפואה איסור דרבנן, במקום שיש לחשוש לדרכי שלום. ועקר יסוד היתרו של החת"ס הוא משום איבה דומנינו, שיושבים אנו בין הגויים ושאננם מקבלים התירוץ, שאנו שומרי שבת וגוהרים מלחללו. ולדעתו איבה דומנינו גדולה ומסוכנת יותר מזמן הגמרא.

ובשו"ת דברי חיים, חלק ב', חלק אורח חיים, סימן כ"ה השיב: "הנה זה פשוט באחרונים דדבר שבות מותר... ודאי פשיטא דסוגיא נראה, דברבנן עושין משום איבה".

מסקנת המחבר:

„ולכן בודאי אפשר להתיר לרופא ישראל לחלל שבת באיסורים דרבנן עבור חולה עכו"ם".

באסורי דאורייתא:

בדברי חיים, שם, כתב, שלפי עיקר הדין, אסור לחלל שבת עבור גוי באסור תורה, „אך המנהג ברופאים שמקילים, ושמעתי שהוא מתקנות ארצות להתיר להם, אבל לא ראיתי זה בספר". ובשו"ת חת"ס, חלק יורה דעה, סימן קל"א כתב, שאם יש באיבה זאת חשש סכנת נפשות, יש להתיר אפילו מלאכה דאורייתא. ראיתו ממסכת עירובין, מ"ד ב', במשנה ובשלטי גבורים שם. ובספר טהרת המים מביא עצה לרופאים, שצריכים לטפל בחולה גוי באסורי תורה בשבת, שיחשבו בשעת הטפול, שכל כוונתם היא לא לעצם רפואת הגוי, כי אם כדי להציל עצמם שלא יענשו על כך, וגם להציל כלל ישראל, שלא תגיע אליהם

סכנה כלל, ואז גם אם יעשו מלאכה דאורייתא, ייחשב להם כמלאכה שאינו צריך לגופה, שאין חייבים עליה, וגם אין זה בבחינת פסיק רישא כי:

א. כל שאינו מתכוין אין ראוי לומר פסיק רישא,

ב. לא ניהא לו,

ג. אינו ברור וודאי, שיתרפא ברפואה זו.

המחבר מוכיח מאחרונים רבים את עיקר הרעיון, שאם עושה אדם דבר באונס, נחשב המעשה כמלאכה שאינו צריך לגופה.

מסקנה:

מותר להגיש עזרה רפואית לגוי ולמומר גם אם כרוך הדבר בחלול שבת דאורייתא, בתנאי שיחשוב הרופא המחשבה דלעיל. אבל כל האמור הוא רק, כשאין אפשרות, שמלאכות דאורייתא יעשו על ידי אינם בר-חיובא, אבל כשקיימת אפשרות כזאת, בודאי שמוטל חיוב, שיעשו על ידי שאינם בר-חיובא.

(שו"ת ציץ אליעזר חלק ח', סימן ט"ו, פרק ו').

באתו ענין:

בציץ אליעזר חלק ט', סימן י"ז, פרק א' — מובא מכתבו של האדמו"ר מקלויזנבורג, שבו הוא מסכים לדינא, שמותר לחלל שבת עבור גוי גם באיסור דאורייתא בגלל איבה וגזירות על כלל ישראל וכותב שהינו דין גמור, ומוסיף, שתקנת הארצות היתה שלא יקחו שכר עבור הרפוי, "דמלבד דאיכא בזה שכר שבת, כוונתם היתה שעי"ז יהא מלאכה שאינו צריך לגופה". ומוכיח, שאם נוטלים ממון יש בזה משום מלאכה שצריך לגופה, ולפי זה רק באופן שאין מקבלים שכר שרי".

הריטב"א והחת"ס כותבים, שצריך לזרוק את השכר לים או לתתו לצדקה, כדי שלא יהנה משכר שבת.

מקורות נוספים:

שו"ת מצפה אריה תניינא, חאו"ח סי' י'; שו"ת עבודת הגרשוני, סי' ככג; שו"ת כ"ח החדשות סי' ב'; שו"ת הרמ"ץ ח"א, חאו"ח סי' כ"א; שיורי טהרה (לרבי אברהם בן ר' נחמיה הכהן) מערכת שיי"ן אות ז'; דמשק אליעזר (לר"א פאפו) עמ' ל"ט; שם הגדולים (להחיד"א) ע' רבנו יונה; שו"ת מנחת יצחק, ח"א סי' נ"ז; הרפואה והיהדות, עמ' 84 — 86 ובהערות; התורה והמדינה, קובץ ז — ח עמ' קי"א; שמירת שבת כהלכתה, פרק מ' סעיף י"ד ובהערה מ"ב; שו"ת מנחת יצחק, ח"ג, סי' כ'; שו"ת ציץ אליעזר, ח"י, סי' כ"ה פי"ט, אות א'; שו"ת חלקת יעקב, ח"ב, סי' נ"ד; שו"ת הלל אומר, חאו"ח, סי' רי"ז; הלכה ורפואה, א', עמ' קמ"ז; תורה שבעל-פה, י"ח, תשל"ו, עמ' ס"ב.

חלול שבת עבור מומר לחלל שבת ברבים

השאלה:

מומר לחלל שבת בפרהסיא, האם מותר לחלל עליו את השבת במקרה שהוא חולה שיש בו סכנה?

תשובה:

לדעת המחבר מותר לחלל עליו את השבת. ועקר טעמו הוא שיש רגלים לדבר כשהוא שוכב על ערש דוי והוא חולה שיש בו סכנה, ששב וניחם על הרעה (ומבואר במסכת קידושין מ"ט, לענין ספק קידושין). והרי אף בספק פקוח־נפש מחללין את השבת ואין הולכים אחר הרוב. ולכן גם מותר לחלל שבת עבור גוסס, אף על פי שרוב גוססים למיתה. טעם גוסף להקל הוא עפ"י שיטת בעל העיטור, שרק מחלל שבת בעבודת קרקע דינו כעכו"ם. ובפרט לשיטות האחרונים שמחללי שבת בזמננו אינם יודעים כל כך חומר האיסור ויש מקום להקל קצת לענין צירופם למנין ולעלות לתורה. ועוד יש מהאחרונים הסבורים שמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם רק מדרבנן ולכן בפקוח־נפש יש להקל.

מסקנה

„אם כן מכל הלין... ברור שיש להקל ולפי ראות עיני הדיין“.

(שו"ת חלקת יעקב, חלק א', סימן מ"ה).

מקורות נוספים:

פרי מגדים, או"ח, סי' שכ"ח סק"ו; שו"ת מהר"ם שיק, חאו"ח, סי' ק"מ; שו"ת אמרי יושר, ח"ב, סי' מ"ג, אות ד'; שו"ת פרי השדה, ח"ב, סי' י"ז; ישועות מלכו, חלק קרית ארבע, פ"ב מהל' שבת, ה"א; שו"ת מחנה חיים, חיו"ד, ח"ב, סי' ס'; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ח, סי' ט"ו, פ"ה — פ"ו; שם ח"ט, סי' יז, פ"ב אות ח'; חזו"א על הרמב"ם, הל' דעות; שו"ת מנחת יצחק, ח"א, סי' נג וח"ג, סי' כ'; הדרום, תשרי, תשל"ג, עמ' 41; שו"ת חת"ס, חיו"ד סי' שמ"א; הלכה ורפואה, א', עמ' ק"ס:

חלול שבת עבור מתאבד

השאלה:

האם מותר לחלל שבת כדי להציל מי שאבד עצמו לדעת?

המתבר מביא כמה ראיות מהגמרא שמהן משמע, לכאורה, שאין לחלל שבת עבור מאבד עצמו לדעת :

א. על פי המסופר על הלל הזקן, שהכניס עצמו לסכנת נפשות כדי לשמוע תורה משמעיה ואבטליון ומצאו עליו ג' אמות שלג ואמרו: "ראוי זה לחלל עליו את השבת" — משמע דוקא, "זה", שכוונתו לשם שמים, אבל סתם מאבד עצמו לדעת — אסור לחלל שבת.

ב. על פי המבואר במסכת סנהדרין ע"ב, בדין הבא במחתרת; שגם אם נפל עליו הגל אין מחללים את השבת להצילו, משמע שכיון שמסר נפשו להריגה — ודומה בכך לאבד עצמו לדעת — אין מחללים עבורו את השבת.

המתבר סותר ראיות אלו וסבור, שכל עוד יש מקום להצילו — עדיין אינו בגדר מאבד עצמו לדעת, וכל הדינים הקשורים במתאבד (המבוארים בשולחן ערוך יורה דעה, סימן שמ"ה) חלים רק כשהוא כבר מת ע"י פעולת אבוד לדעת. כל עוד שיש ספק שמא הוא עדיין חי, הרי זה בגדר "רצה לאבד עצמו לדעת". נמוק נוסף — שמא הרהר תשובה בינתיים, ואף שזה מעוט — לא הולכים בפקוח-נפש אחר הרוב, ואפילו בשביל מעוט מחללים את השבת.

מסקנה :

„לענין דינא להציל מאבד עצמו לדעת, לפי עניות דעתי פשוט דמחוייבים להצילו... דכל זמן שיש אפשרות שהוא חי, אינו עדיין מאבד עצמו לדעת וגם שמא עשה תשובה“.

(שו"ת חלקת יעקב, חלק א', סימן ע"ב)

מקורות נוספים :

מנחת חנוך, קומץ למנחה, מ' רל"ז; שו"ת אגרות משה, חאו"ח, ח"א, סי' קכ"ז; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ח, סי' ט"ו, פרק ד'; שם, ח"ט, סי' י"ז, פרק ב', אות ר'; שם, ח"י, סי' כ"ה, פי"ז, אות ג'; שו"ת בצל החכמה, סי' ס"ז; שו"ת אג"מ, חיו"ד, ח"ג, סוסי' צ'.

חלול שבת בספק סכנה לעובר

שאלה :

אשה מעוברת, שחייבת לקבל זריקות על מנת שלא תפיל, ולה עצמה לא נשקפה כל סכנה — האם מותר לחלל שבת במקרה כזה ?

תשובה :

מחלוקת הראשונים היא, אם מותר לחלל שבת בשביל עובר כשאינ סכנה לאם — או שהטפול מותר רק בתנאי שנשקפת סכנה גם לאם.

מחלוקת זו הובאה ע"י הרמב"ן בספרו תורת האדם (שער הסכנה) וכן ברא"ש ור"ן, סוף מסכת יזמא.

לדעת אחד האחרונים המחלוקת היא רק במקרה של סכנה ודאית לעובר, בעוד אשר אם קיים רק ספק סכנה לעובר כלם מודים שאין לחלל שבת עבורו. אך דעת המחבר שהמחלוקת היא גם בספק סכנה. המחבר מסיק על פי גסוחו של הטור שהכרעת ההלכה היא להתיר חלול שבת גם בספק סכנה לעובר ללא כל סכנה לאם.

מסקנה :

„ויש להורות להתיר לחלל שבת עבור פקוח-נפש של עובר גם במקום שלא נשקפת סכנה לאם, ואפילו קודם מ' יום ליצירתו, ואפילו בספק פקוח-נפש“.

(שאלות ותשובות ציץ אליעזר, חלק י"א, סימן מ"ג.)

מקורות נוספים :

העמק שאלה, שאילתא קס"ז אות י"ז; שו"ת נודע ביהודה תניינא, חור"מ סי' נ"ט; אורחות חיים, סי' תרי"ז ס"א; שו"ת מהרי"א אסאד, חאו"ח, סי' קע"ה; שבת מיהודה, שער ראשון, פ"ה; שמירת שבת כהלכתה, פל"ו, סי"ב; הלכה ורפואה, ח"ב, עמ' נ"ז; החשמל בהלכה, ח"ב, עמ' 365.

בענין צלומי רנטגן בשבת

השאלה :

האם מותר להדליק ולכבות את מכונת הרנטגן, לצורך צלום ?
האם מותר לפתח צלום רנטגן ?

תשובה :

הבעיות ההלכתיות הקשורות לנושא זה הן :

א. הדלקת חשמל — המחבר, בספרו שאלות ותשובות מנתת יצחק, חלק א', סימן ק"ט, כתב שרוב הפוסקים מחמירים לומר, דיש בזה משום הבערה דאורייתא. אכן, יש שכתבו שאין זה אלא גרמא, „משום דבסבובו להכפתור

אינו רק מסיר המניע" (ע' שו"ת אחיעזר, חלק ג', סימן ס'). אך יש שלש נקודות לחייב בזה:

1. זה דומה לכח ראשון, "דחייב משום גירי דיליה",
2. כאשר המלאכה תמיד ע"י גרמא, נחשב הדבר למלאכת מחשבת וחייב (ע' אבן העזר, או"ח, שכ"ח בסוף הסימן);
3. לא כל הגרמות שוות.

ב. האם יש בעשיית התמונה איסור תורה? — הרמב"ם (הלכות שבת, פרק י"א) כתב: „הרושם רשמים וצורות בכותל, כדרך שהמציירים רושמים, הרי זה חייב משום כותב". ולדעת המחבר יש גם כאן משום רושם צורה. ובפרט בנידון דידן, „אשר כל שריטה קלה הוי דבר גדול לבחינת הרופאים לידע את המעשה אשר יעשו". אך המחבר דן כאן, מצד העובדה, שהכתיבה מתבצעת ע"י זרם חשמלי ואם כן זה רק גרמא. אכן בתשובת קרן דוד (או"ח, סי' ק"ב) דן בענין צלום במצלמה בשבת מצד גרמא וסובר, שלדעת המחייבים בגרמא בהבערה חייב גם כאן מדאורייתא.

ג. האם יש כאן איסור צובע? — מדין צובע לא חייב, רק משום כותב, „דצובע חייב רק דומיא דצובע צמר, שרוצה להעביר הצבע על הצמר וכדומה, אבל כשאינו מקפיד על הצבע שיצטבע כלל, רק שיכיר הצורה, אין זה בגדר צובע".

ד. מהו האיסור הקשור בפתוח הצלום? — "במה שמוחק במים המיותר כדי שיתראה מה שצריך להם לראות בצילום, יש בזה משום כותב ע"י חק תוכות, וגם יש לומר דיש משום מוחק במה שמוחק המיותר (ועי' בבאור הלכה סימן ש"מ, באמצע ד"ה שעל הקלף)".

ה. יסוד ההיתר מבוסס על ספק פקוח-נפש, כי למקרים קטנים לא עושים צלום אפילו בחול, „רק כשרואים צורך גדול באיברים הפנימיים או בשבר יד או רגל, שיש לחוש לאינפקציה או לשטף-דם". ומוכיח, שבשבר יד או רגל, או בסכנת שטף-דם מותר לחלל השבת.

מסקנה:

„אכן כל זה הוא דבר התלוי במציאות הענין, וגם אם הרפואה תלוי בהצילום, ויש לדון בכל פרט ופרט אשר יזדמן לפי עניינו, ואי אפשר ליתן כלל בזה".

(שאלות ותשובות מנחת יצחק, חלק ג', סימן כ').

מקורות נוספים:

יסודי ישורון, ח"ה, עמ' פ"ה; שו"ת שבט הלוי, חאו"ח, ח"א, סי' קכ"א, ס"ג; שו"ת ציץ אליעזר, חי"ד, סי' כ"ז.

לקיחת תרופות בשבת עבור מיחושים

השאלה:

אדם הסובל מכאב קל, כגון כאב ראש, נזלת וכד' — האם ראוי לקחת תרופה בשבת להשקטת כאביו?

תשובה:

יסוד האיסור — אין לעשות שום רפואה בשבת, גזירה משום שחיקת סממנים, שמא מתוך שאדם בהול על רפואה, ישחוק בסממנים להתרפא בהם ויתחייב משום טוחן (עפ"י שולחן ערוך, סימן שכ"ח, סעיף א').

אך בימינו נעשות כל התרופות מחומר טחון והדין הוא שאין איסור טחינה אחר טחינה, וכן בדרך-כלל טעונות הרפואות שלנו בשול ולא שחיקה ומנין לנו לעשות גזירה חדשה, שמא יבוא לבשל רפואות?

נקודה נוספת היא שאין אנו בקיאים כיום בשחיקת סממנים, כי התרופות נעשות בבית חרושת, ועל פי שיטת התוספות (מסכת ביצה, ל' א', דברי המתחיל תנו) אין מקום בתנאים אלו, לגזור משום שחיקת סממנים. ברם, קיים כלל, שכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, ואף שבגזירה שעקר טעמא בטל — ממילא בטלה הגזירה עצמה, גם לא מנין אחר, אבל אם הטעם לא בטל לחלוטין — הגזירה נשארת במקומה. והרי ישנם עוד בעולם מקומות, שכל אחד מכין לעצמו את התרופות ושם הרי שייכת הגזירה של שחיקת סממנים ולכן הגזירה במקומה עומדת. אך מכיון שיסוד האיסור של לקיחת תרופות בימינו השתנה, יש פוסקים המקילים בתנאים מסויימים.

מסקנה:

אם התחיל להשתמש ברפואות לפני שבת, או שמצטער הרבה, יש מקום להקל ולהתרפאות ברפואות אלו (מנחת שבת); כל מקום שקיים איזה שהוא ספק אם האדם המצטער הגיע לידי „חולה שאין בו סכנה“ או לא, יש מקום להקל ולשתות רפואות בשבת, אבל בכאבים קלים אין לנו רשות להקל, כי גזירת חממינו ז"ל במקומה עומדת וקיימת (קצות השולחן).

(הרב י. נויבירט, המעין, כרך ה' גליון ב'; טבת תשכ"ה)

מקורות נוספים:

ראה בסוף התמצית הבאה וצרף לכאן.

לקיחת תרופות בשבת

השאלה:

- א. האם מותר לקחת שמן פרפין בשבת למי שסובל מטחורים?
ב. האם מותר לקחת גלולות למניעת הריון בשבת, למי שהותר לה השמוש בגלולות אלו?

תשובה:

א. מותר להשתמש בשמן פרפין בשבת, מכיון שאינו לוקח זאת לשם רפואה אלא כדי לרכך את הצואה שלא תפצע את הטחורים. דומה דין זה למה שנפסק בשולחן ערוך (אורח חיים, סימן שכ"ח סעיף כ"ג), שמותר לשים ספוג וחתוכות בגדים יבשים וחדשים על פצע, שאינם לרפואה אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה. בפרט יש להקל על פי המבואר בפוסקים, שגזירת איסור שתיית סממנים בשבת היא איסור קל ולכן כשיש שקולים להקל — מתירים.

ב. מותר להשתמש בגלולות למניעת הריון בשבת למי שהותר הדבר מסיבות רפואיות, מאותו גימוק, שגלולות אלו לא מרפאות שום מחלה רק שאינם מניחים לזרע להפרות את הביצית.

מסקנה:

„מותר לשתות הפרפין בשבת (ואליבא דכולי עלמא) כשהמגמה היא בעקר כדי למנוע כאבים בוורידי היציאה בהווה, או בעתיד, שיוכלו להגרם מיציאה קשה בלתי משומנת“.

(שאלות ותשובות ציץ אליעזר, חלק י"א, סימן ל"ו)

מקורות נוספים:

ראה לעיל עמ' 12 — 13, עמ' 14 — 23, עמ' 33 — 37, עמ' 58; ספר אסיא ב', עמ' 33 — 34; ספר אסיא ד', עמ' 43 — 48; שו"ת מהר"מ בריסק, ח"ג, סי' כד; שו"ת משנה הלכות, סי' נ"א; שו"ת הרדב"ז, ח"ג, סי' תר"מ; קצות השולחן, סי' קל"ד, בבדה"ש סק"ז; שמירת שבת כהלכתה פל"ד ס"ג — ס"ו; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ח, סי' ט"ז, פט"ו; שם, ח"י"ד, סי' נ'; שו"ת מנחת יצחק, ח"א, סי' ק"ח; שם, ח"ג סי' כ"א; אורחות חיים, אר"ח, סי' שכ"ח, אות כ"ז; שו"ת הלל אומר, חאו"ח, סי' רי"ד; יסודי ישרון, ח"ג, עמ' ש"פ; שו"ת באר משה, ח"א, סי' ל"ג; הלכה ורפואה, א', עמ' ס"ה — קכ"ד; הפרדס, לד, חוב"ט, תש"ך, עמ' 16; שו"ת חלקת יעקב, ח"ג, סי' כ"ג; שו"ת אג"מ, חאו"ח, ח"ג, סי' נ"ג — נ"ד; שנה בשנה, תש"מ, עמ' 180.

בדבר מכשיר שמיעה חשמלי בשבת

השאלה :

האם מותר להשתמש במכשיר שמיעה חשמלי בשבת והאם מותר להפעילו בשבת ?

תשובה:

בהפעלת מכשיר השמיעה יש משום מבעיר ומכבה, מכיון „שבפתיחת הכפתור מתחברים חוטי החשמל שבבטריה, החיובי והשלילי, ובסגירת הכפתור נפסקים החוטים זה מזה, ובכל פעם כשמתחברים החוטים, או בשעה שהם נפסקים, נולדים ניצוצות והרי זה פסיק רישיה באיסור דאורייתא” (שו”ת חלקת יעקב, סימן מ”א). לעומתו, יש מי שסובר, שבהוצאת ניצוצות חשמליים אלו אין משום איסור דאורייתא, אלא שנראה כמלאכה (שו”ת מנחת יצחק, חלק ב’, סימן י”ו, אות ג’). גדר אחר לאיסור בהפעלת מכשיר כזה כתב בשו”ת ציץ אליעזר (חלק ו’, סימן ו’): כל הפעלת חומר, אף שאינו מאיר ואינו מתאדם ומתחמם, אלא שהולך וכלה מחמת שמוש, חייבים על הפעלתו משום מבעיר, והרי הבטריה הולכת וכלה עם השמוש בה. עוד איסור יש בהפעלת מכשיר זה — לפי שיטת החזון איש, יש בהדלקת חשמל בשבת משום “מתקן כלי” ונחשב כבונה מן התורה. והרי במכשיר זה, לפני הפעלתו היה כגוף מת ועם פתיחת הכפתור כאלו מכניס רוח חיים לכל חלקי המכונה.

לעומת פוסקים אלה, סבור הגרש”ז אויערבך (הובאו דבריו בשערים מצויינים בהלכה, סימן פ’, סקל”ט), שאם חוטי החשמל אינם מתאדמים ע”י פתיחת הזרם, אין משום איסור מבעיר ומותר להפעיל את המכשיר בשבת.

אך לגבי המכשירים החדשים הפועלים ללא סוללה למשך שנים רבות והחרש אינו מפעילים כלל, מודים כולם שאין בהם משום איסור בהרכבתם על האוזן (ציץ אליעזר, שם).

והנה לדעת הפוסקים, שיש איסור בהפעלת המכשיר, האם אסור גם להשתמש בו כשהוא מופעל בערב שבת ? הבעיות הן :

א. האם יש במכשיר משום מוקצה?

ב. האם יש לחשוש שמא ישכח ויסגור את המכשיר?

ג. האם מותר לטלטל את המכשיר במקום שאין עירוב?

רוב הפוסקים רבורים, שאין במכשיר זה משום איסור מוקצה, על פי הדין שכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו, ובודאי יש כאן משום „צורך גופו”.

ביחס לבעיה, שמא ישכח ויפעיל המכשיר, מציעים הפוסקים, שיעשה שינוי בולט כדי שלא ישכח, כגון לתפור בחוט את כיס בגדו, שהסוללה מונחת בו, וכיוצא בזה. וביחס לטלטול המכשיר במקום שאין ערוב, פסק הגר"פ פרנק וזה לשינוי: "עכשיו נתחדשה מכונת שמיעה חדשה, שלמראית עין אינה ניכרת כלל, שיש בה מכשיר שמיעה, שהיא כולה כמעשה משקפיים רגילים הרכובים על העיניים... וכפי שנהגו לצאת במשקפים, הועיל לו כוח רגילותו התמידית, להחשב אצלו כלבוש או תכשיט ויש להקל בו" (הר צבי, טור אורח חיים, סימן שמ"ה).

מסקנה:

„כללו של דבר, הפעלת מכונת חרשים בשבת לפתחה כדי להשתמש בה ולסגרה אחר גמר השמוש, אסורה משום מדליק ומכבה, או משום בונה וסותר, לפי דעת החזו"ן איש. ברם, מכונה מופעלת מערב שבת ואין סוגרים אותה עד למוצאי־שבת, דעת רוב הפוסקים האחרונים להתיר שמושה בשבת, בתנאי שיעשה בה שינוי להיכר, כדי שלא ישכח ויבוא לכבותה בשבת“.

(הרב ש. ת. רובינשטיין, תורה שבעל־פה,

כרך ט', תשכ"ז, עמ' 10).

מקורות נוספים:

שו"ת משפטי עוזיאל, מהדורה תניינא, או"ח, סי' ל"ו, אות ג'; שו"ת מנחת יצחק, ח"א, סי' ל"ז; שם, ח"ב, סי' י"ז — י"ח, קי"ב — קי"ג; שם, ח"ג, סי' מ"א; ר' עקיבא ותורתו, ילקוט האגרות, סי' כ"ט; עדות לישראל, עמ' 122; שו"ת הלל אומר, חאו"ח, סי' ר"כ; שו"ת יביע אומר, ח"א, סוס"י י"ט; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ד, סי' ד'; שם, ח"ו, סי' ו'; שם ח"ז, סי' י"א; שש"כ, פל"ד, סכ"ח; שו"ת חלקת יעקב, ח"ב, סי' מ"א וח"ג, סי' קפ"ו; שו"ת הר צבי, חאו"ח, סי' קע"ג; עם התורה, מהדור' א', חוב"ב ט"ו, עמ' י"א; שו"ת אג"מ, חאו"ח, ח"ד, סי' פ"ה; החשמל בהלכה, ח"ב, פכ"ה.

בדיקת שתן בשבת

השאלה:

האם יש משום איסור מלאכת צובע בשבת, בזמן בדיקת שתן?

תשובה:

יש לצדד להתיר זאת מכמה סבות:

א. אין בצביעה זאת כדי שעור צביעה, אשר שעורו הוא כחוט, שאורכו ארבעה טפחים;

ב. הרי זה כצובע בצבע שאינו מתקיים, כי תוך זמן קצר משתנה הצבע; וגם הצביעה לא מועילה לזמן רב, כיון שהממצאים בשתן עשויים להשתנות;

ג. אין דרך צביעה בכך, לצבוע לא למטרת צביעה כי אם למטרת הבחנת מחלה, והצביעה כשלעצמה דרך לכלוך היא.

מסקנה:

„לכן יש להתיר לעשות זאת גם עבור חולה שאין בו סכנה, ובפרט שהרי עושים זאת עכ"פ עבור ברור מחלה פנימית בחלל הגוף“.

(שו"ת ציץ אליעזר, חלק י', סימן כ"ה, פרק א')*

מקורות נוספים:

שמירת שבת כהלכתה, פל"ג, ס"כ ובהערות שם; לב אברהם, ח"ב, עמ' כ'.

דין וטרינר בשבת

שאלה:

האם מותר לבקר ולטפל בעלי-חיים בשבת?

תשובה:

המחבר דן בעיקר ביסודות ההלכה של צער בעלי-חיים. יש פוסקים הסבורים, שהתירו טרחה בשבת משום צער בעלי חיים, אך לא התירו לטלטל הבהמה משום מוקצה, גם במקום צער בעלי-חיים. לעומתם, מתירים מעוט הפוסקים גם לטול הבהמה כשיש לה צער.

מסקנת המחבר היא, שגם לדעת המקילים בטלטול בהמה חולה בשבת זה דווקא בבהמה שלו, אבל לא של אחרים. ועוד, מה שהתירו פוסקים אלו לטלטל הבהמה מטעם צער בעלי-חיים הוא רק בהצלה ודאית, אבל אם לא ברור לו שהתרופה אכן תועיל — אין לטלטל את הבהמה משום ספק. ובמקום שמצויים רופאים אחרים שאינם יהודים, בודאי יש להפנות את הבהמה תחילה אליהם ויתעסקו הם ברפואתה בשבת.

מסקנה:

„על-כן בנידון-דין לא מצאתי און להתיר והשומר שבת כהלכתו נותנים לו משאלות לבו וריווח והצלה יעמוד לו ממקום אחר“.

(שאלות ותשובות חזון נחום, סימן ל"ה, ל"ג).

מקורות נוספים:

שו"ע או"ח סי' של"ב; חיי אדם, כלל ג"ט; שו"ת מהרי"א, חאו"ח סי' ס'; שמירת שבת כהלכתה, פרק כ"ז, סעיפים נ"ד — נ"ח.

לקחת תרופות ביום-הכפורים

השאלה:

האם מותר לחולה, שאין בו סכנה, לקחת תרופות ביום הכפורים או ביתר התעניות?

תשובה:

יסודות ההיתר:

א. התרופות הן על פי רוב דבר מר כלענה ואין בהם שום הנאה כלל ועיקר ואינם ראויים לאכילה.

ב. אינו אוכלם דרך אכילה אלא בולען ואין לגוף הנאה כלל.

ג. אין כאן אפילו חצי שיעור.

ד. התרופות הן דבר שאינו צריך ברכה כלל ולכן אין להקפיד על כך גם בתענית.

אכן, מחלוקת הפוסקים היא אם הותרו התרופות רק בשאר תעניות או גם ביום הכפורים. יש מהפוסקים הסבורים, שבשאר תעניות ודאי מותר גם לכתחילה, אבל ביום הכפורים אין לעשות כך לכתחילה, ויש המתירים גם ביום הכפורים.

(שאלות ותשובות ציץ אליעזר, חלק י', סימן כ"ה פרק כ"ב)

מקורות נוספים:

שו"ת חסד לאברהם, מהדו"ת, חאו"ח, סי' ס"ו; שו"ת הלכות קטנות, ח"ב, סי' צ"ז;
שו"ת שאגת אריה, סי' ע"ה; הדרום, כ"ו, עמ' 44; שרי חמד, מערכת יוה"כ, סי' ג'
אות ח'; שו"ת משיב שלום, סי' קע"ט; כתונת יוסף סי' ד'; הדרום, כ"ז, עמ' 241;
שם, כ"ח, עמ' 254; שם ל"ב, עמ' 197; שו"ת כתב סופר, חאו"ח, סי' קי"א; שש"כ,
פל"ט, ס"ח – ט; שו"ת אג"מ, חאו"ח, ח"ג, סי' צ"א; שו"ת ציץ אליעזר, ח"י, סי'
כ"ה, פכ"ב.

האכלת חולה ביוהכ"פ דרך פיום קיבה

השאלה:

חולה עם פגיעה קשה בושט והרופאים פתחו לו פתח בקיבה, האם מותר להאכילו ביוהכ"פ דרך פתח זה?

תשובה:

יסוד הבעיה היא, האם איסור האכילה ביוה"כ הוא דוקא בהנאת גרונו או גם בהנאת מעיו. בשו"ת חתם-סופר, חלק אורח חיים, סי' קכ"ז חידש, שצריך גם הנאת

מעיו, אכן הרבו הפוסקים להקשות על שיטתו זו ודחוהו. ובשאלות ותשובות בית יצחק, חלק יורה דעה, סימן פ"ח צדד לומר, שדי בהנאת מעיו לחוד, אך המחבר דוחה גם שיטה זו.

מסקנה:

"ולכן העיקר בזה, דגם ביום הכפורים אינו חייב רק בהנאת הגרון וכל שאינו גוגע בגרון פטור משום אכילת יום הכפורים, ועיין בתשובות מהרש"ם, חלק א', סימנים קכ"ג-קכ"ד שפסק גם-כן הכי, וכתב גם כן דהוי שלא כדרך אכילה".

(שאלות ותשובות מחזה אברהם, חלק א', סימן קכ"ט).

מקורות נוספים:

שו"ת עמק שאלה, חאו"ח, סי' י"ז; המועדים בהלכה, עמ' ע"ב; מנחת חינוך, מ' שי"ג; שו"ת חלקת יעקב, ח"ג, סי' ס"ח.

האכלת חולה ביוהכ"פ בחוקן

השאלה:

האם מותר ביום הכפורים להכניס לחולה אוכל ומשקה דרך החלחולת ע"י חוקן?

תשובה:

בשאלות ותשובות חתם-סופר (חלק אורח חיים, סימן קכ"ו) חידש, שביום הכפורים חייבים לא רק בהנאת גרונו אלא גם בהנאת מעיו. אמנם זהו דוקא באוכל דרך הגרון, אבל שלא בדרך הגרון אין על זה שם אכילה, ואין כאן שום חיוב, אפילו לדעת החתם-סופר. וגם ברור, לדעת המחבר, שלשיטת החתם-סופר צריך גם הנאת גרונו, ולא די בהנאת מעיו גרידא. אכן לעצם הענין, הרבה להקשות על חידושו של החתם-סופר ומוכיח שלא צריך כלל הנאת מעיו, רק הנאת גרונו.

מסקנה:

"ובעיקר השאלה, הדבר פשוט שאין זה מסוגי אכילה ומותר".

(שו"ת אחיעזר, חלק ג', סימן ס"א)

מקורות נוספים:

שו"ת ציץ אליעזר, ח"י, סי' כ"ה, פרק כ"א; שו"ת מהרש"ם, ח"א, סי' קכ"ג; שו"ת יד שלום, סי' נ"א; שו"ת אג"מ, חאו"ח, ח"ד, סי' קכ"א.

מידות ושעורים לחולה ביום הכפורים

ככותבת :

חולה מסוכן מאכילים אותו ביום הכפורים פחות מככותבת בבת אחת, והוא כמשקל 30 גרם מכל מיני מאכל. ואם לדעת הרופא אין מספיק לו 30 גרם, יוסיפו עד 38 ועד 48 גרם. כל זה לדעת הגרא"ח נאה. ולדעת החזו"ן איש כותבת הוא כשני-שלישים ביצה שלגו, אם זה מספיק לצאת מחשש סכנה.

יש להפסיק 9 דקות בין אכילה לאכילה ואם אינו יכול להפסיק כל-כך יפסיק בדרך זו: 8 דקות, 7, 7½, 6, 5, 4½ (ויש סברא גם על 3 דקות) — הכל כפי האפשר ועל פי דעת הרופא המומחה.

מותר לשקול ביום הכפורים את שעור המאכל ומכל-מקום יכין השעורים מערב יום כפור.

כמלא לוגמיו :

חולה מסוכן ביום הכפורים משקים אותו בכל פעם פחות ממלא לוגמיו בבת אחת, דהיינו בהפסקות של 9 דקות. באדם בינוני השעור לפי הגרא"ח נאה — 42 גרם מים ולפי החזו"ן איש באדם בינוני השעור הוא 40 גרם מים. ושאר משקים מודדים בכלי המחזיק 42 גרם מים. שעור זה הוא כששית כוס בערך.

אין אנו בקיאים מיהו אדם בינוני. ומחשיבים מלא לוגמיו של כל אדם בינוני, כפי מה שהוא, והבחינה לזה הוא שימלא פיו מים ככל האפשר ויפלוט והמחצית מזה הוא לא יותר מכמלא לוגמיו, וקצת פחות מהחצי אפשר לתת לחולה ביום הכפורים.

(הרב ב. נאה, שנה בשנה, תשכ"ב, עמ' 91-92).

מקורות נוספים :

שעורין של תורה להגרי קניבסקי: "שעורי תורה" ו"שעורי ציון" להגרא"ח נאה; שו"ת חת"ס, ח"ו ס' ט"ז; שו"ת תורת חסד, חאו"ח סי' ל"ב; שנה בשנה תשכ"ו, עמ' 103; המועדים בהלכה, עמ' פ"ב; שו"ת מצפה אריה תניינא, חחו"מ, סי' מ"ה; מנחת חינוך, מ' ש"ג; אנציקלופדיה תלמודית, ע' אכילת פרס; שש"כ, פל"ט, ס"ח — סכ"ו.

יש למלאכת הרפואה מבוא גדול מאוד במעלות השכליות והמדות ובידיעת השם יתברך ובהגיע אל ההצלחה האמיתית, ויהיה למודם ובקשתם עבודה מן העבודות הגדולות, ולא תהיה או כאריגה וכנגרות.
(שמונה פרקים להרמב"ם, פרק ה')